

Code of Ethics – Tongan translation

Ko e Siasi Fakatahataha ‘i ‘Aositelelia

KO E TU’UTU’UNI KI HE NGAHI TO’ONGA ‘OKU TAAU MO E NGAUE FAKAFAIFEKAU

Ki he kau Faifekau,

kau Tikoni, kau Tikonesi, kau ngaue ki he To’utupu,

kau Faifekau Fakakolo mo e kau Tauhi’aho

‘i he Siasi Fakatahataha ‘i ‘Aositelelia

(tatau pe pe kuo ‘osi ma’u potungaue pe ‘ikai).

Na’e paasi mei he Konifelenisi fakakatoa [Assembly] hono hiva ‘i Siulai 2000

‘I he Tu’utu’uni ko eni, ‘oku ngaue’aki ‘a e fo’i lea “Faifekau” ki he kau Faifekau Fakakolo, kau Tikoni, kau Tikonesi, kau Tauhi’aho, kau Faifekau hoko mo e kau Ngaue ki he To’utupu.

Ko e Tu’utu’uni ko eni ki he ngaahi to’onga ‘oku taa ke ngaue’aki ‘e he Siasi ‘i he’ene Konisitutone mo e ngaahi Lao ‘a ia ‘oku fakahaa’i ai ‘a e ngaahi tu’utu’uni ‘a e Siasi fekau’aki mo e ‘ulungaanga mo e founga ngaue ‘o ‘ene kau Faifekau.

1. Ko e Talateu

- 1.1 ‘Oku ui ‘e he ‘Otua ‘a e kau Kalisitiane ke nau mo’ui ‘i he ‘ai kakano, mo’ui, pekia mo e toetu’u ‘a Sisu Kalaisi pea mo e me’a’ofa ‘a e Laumalie Ma’oni’oni. ‘O hange ko ia ‘oku ha ‘i he Fa’unga ‘o e Fakatahataha [Basis of Union]:

“‘Oku fakamo’oni’i ‘e he Siasi Fakatahataha ‘a e malava ke mo’ui mo ta’emauea ‘a e Siasi ‘e he ngaahi liliu fakahisitolia koe’uhi pe ko e ha’ele mai hono ‘Eiki ‘o fefa’uhi mo ngaue mo e kakai ‘i he ngaahi ongoongo ‘o ‘ene ngaue kuo lava.” (palakalafi 4).

‘Oku mo’ui ‘a e siasi ‘ia Kalaisi ‘i he papitaiso, mo e Sakalameniti ‘o e ‘Ohomohe mo hono malanga’i ‘o e Folofola. ‘Oku makatu’unga ‘a e mo’ui mo e feohi ‘a e Siasi ‘i he’ene hoko ko e Sino ha mai ‘o Kalaisi, ko Kalaisi ia ‘i mamani. ‘Oku fakatahataha’i kitautolu he feohi’anga ‘o e ‘ofa, ngaue fakasevaniti, faingata’ a’ia mo e fiefia ‘i he tui ‘oku tau ‘inasi kotoa ai ‘ia Kalaisi. ‘Oku tau lotu, kole, fakamo’oni, ako Tohitapu pea mo e ngaahi matavai kehe ‘o e tui, fetokoni’aki faka tauhisipi, fakahoko kaume’a vaofi, pea mo feinga ke potupotutatau e fetauhi’aki. Pea ‘i he’ene pehe leva, ko kitautolu, ko e kainga ‘oku fu’u matu’aki vaofi.

- 1.2 ‘Oku ‘i ai e tu’unga mahino ‘o e kau Faifekau ‘i he falukunga kakai ko ia. ‘Oku nau lave ki he mo’ui ‘a e kakai ‘i he ngaahi tapa kehekehe ‘o ‘enau fiefia, mamahi, katoanga, pulonga mo ‘enau hehemangofua. Ko honau fatongia ke tataki ‘a e kakai ‘i he’enau lotu, malanga’i ‘a e ongoongo lelei ‘o Sisu, tokoni fakatauhisipi, tutu’u mo kinautolu ‘oku faingata’ a’ia, pea taukave ki he totonu mo e melino. ‘Oku nau ngaue fakasevaniti ‘i ha va-fakatauhisipi ‘o nau feinga ai ke tokoni’i ‘a e kakai kehe ke nau nofo ki he ‘Otua, ‘a ia ko e ma’u’anga mo’ui, fakafo’ou’anga moe mo’ui kakato.
- 1.3 Ko e va-fakatauhisipi ‘oku ‘asi ia ‘i ha kainga lotu ko ‘enau mo’ui mo ‘enau maheni ‘oku kamata ‘ia Sisu Kalaisi. Ko e maheni fakatauhisipi ‘oku ‘i ai hono ‘uhinga, ‘oku kamata pea tupulaki, hange ko e tokoni’i ‘e he siasi ‘a e kakai kehe ke nau ‘ilo’i ‘a Sisu, ‘a ia ‘oku ne tokangaekina ‘etau mo’ui. Ko e feohi fakatauhisipi ‘a e kongā ‘e taha ‘oku paotoloaki pea tupu ‘afa’afa ai ‘a e Sino ‘o Kalaisi, pea fafanga ai ‘a e mo’ui ‘i mamani. ‘Oku tupu mei he fo’i ‘ataakai ko eni, ‘oku toe ‘i ai ai e ngaahi va/maheni moe ngaahi fatongia ‘o e kau faifekau ki he kakai kehe ‘o makatu’unga ia ‘i honau ngaahi fatongia ki he kainga lotu.
- 1.4 Ko e me’a ‘i he matu’aki mahu’inga ‘a e va fakatauhisipi, pea mo e hehemangofua ‘a e kakai ‘i he’enau maheni, ‘oku totonu leva ke mahu’inga’ia ‘a e kau Faifekau ‘i honau tu’unga pea mo e founa ‘oku nau lave ai ki he mo’ui ‘a e kakai. ‘Oku nau ma’u mafai pea lava ke nau fakakouna pe liliu ha tu’utu’uni. ‘Oku matu’aki

mahu'inga ke fakatokanga'i 'e he faifekau kotoa pe 'a e mafai 'oku nau ma'u pea mahino kiate kinautolu 'a e ngata'anga 'oku 'amanaki atu 'a e siasi ke nau ngata ai.

- 1.5 Ko e maheni fakatauhisipi 'oku fa'a hoko 'i ha feohi'anga kakai matu'aki vaofi, 'oku tupu ai 'a e maheni fakakaume'a. 'I he ngaahi taimi lahi, 'oku hoko ia ke fakafe'atungia 'a e feinga 'a e kau Faifekau ke fai 'enau ngaue fakatauhisipi 'i honau fatongia faka-Faifekau. Ko e fatongia 'o e kau Faifekau ke fakafaikehekehe'i 'a e ngaahi taimi 'oku fiema'u ai 'a e tokoni fakatauhisipi totonu. Ko honau fatongia ke 'ilo'i 'a e ngaahi ngatangata'anga 'o e va fakatauhisipi, ke 'oatu e tokoni fakatauhisipi ke ma'a mo lelei taha 'i he taimi 'oku fiema'u ai, pea lava foki ke 'ilo'i ha maheni kuo fakalaka ia he ngata'anga 'oku totonu ke ngata ai e feohi, pe ko e taimi 'oku nau ngaue'aki hala ai 'a e mafai 'oku nau ma'u ki ha ni'ihi 'i he'enau feohi fakatauhisipi.
- 1.6 'Oku mahino ki he Siasi Fakatahataha ko e kau Faifekau 'oku nau fakahaa'i 'I he'enau mo'ui 'a e ui 'a e 'Otua ki he ngaue, ko e ngaahi va kotoa pe 'oku totonu ke sivi'aki 'a e 'ofa, tokangaekina moe li'oa na'e 'ia Sisu Kalaisi. 'Oku fiema'u ia ke ha 'a e 'osikiavelenga, falala'anga mo e 'ofa li'oa..
- 1.7 'Oku ului mai 'a e kakai ki he ngaue fakafaifekau 'i he tali honau ui mei he 'Otua mo e Siasi. Ko e ui ko eni 'oku fiema'u ai ke faka'utumauku e ngaue fakamisinale 'a e kau Faifekau 'i he anga 'oku tuha mo taau.
- 1.8 Kuo 'osi fakatokanga'i ko e ngaahi faia'angalotu ki he feitu'u 'i 'uta mo mama'o 'oku lahi ai 'a e ngaahi palopalema fekau'aki mo e va fakangaue/ fakafaituitui; fakafaingamalie'i 'a hono tokanga'i mo fakafaingamalie'e 'a e ngaahi tokoni. 'Oku toe fakamamafa'i heni 'a e ngaahi fatongia 'o e ngaahi 'ulu'i Vahenga [Presbyteries] ke tokanga'i ha fa'ahinga pehe, pea mo tokoni ki he kau Faifekau ke matauhi 'a e Tu'utu'uni 'o e ngaahi To'onga 'oku taau [Code of Ethics].

2. **KO E VA FAKATAUHSIPI**

- 2.1 Fakatokanga'i ko e ngaahi maheni kotoa pe 'i he kaingalotu faka-Kalisitiane 'oku fakataumu'a ki hono tokangaekina 'o e siasi mo e feohi 'o e kakai mo Kalaisi ko e 'Eiki 'o e Siasi, 'i he 'ataakai ko eni 'o e Tu'utu'uni ki he ngaahi 'Ulungaanga 'oku

taau [Code of Ethics], ‘oku ‘uhinga ‘a e va fakatauhisipi ki ha maheni ‘a ha faifekau mo ha taha kehe:

- (a) ‘a ia ‘oku tokanga’i fakalaumalie ‘e he Faifekau ‘a e tokotaha ni; pe
- (b) ‘oku falala ai ‘a e tokotaha ni ki he Faifekau ki hano tataki, malu’i pe tokanga’i; pe
- (c) kuo ‘osi fetu’utaki ‘a e tokotaha ni mo e Faifekau ‘i hono fatongia pe lakanga ko e Faifekau” (Kupu’i Lao 7.7.5)

Ko e kau Faifekau kotoa pe ‘oku nau fekainga’aki fakatauhisipi mo e memipa kotoa ‘o e Fai’angalotu ‘oku nau poupoua ‘a e tu’tutu’uni ‘i he’enau fuakava honau hilifakinima. ‘I he fai’angalotu ‘oku ‘i ai ‘a e kau Faifekau ‘oku ‘ikai ke nau ma’u ngaue, ‘oku nau feohi fakatauhisipi mo e kakai kotoa pe ‘oku nau fetu’utaki ‘o tatau pe mo e feitu’u ‘oku nau ngaue ai.

2.2 Ko e feohi fakatauhisipi ‘oku tokanga ki he a’ua’u ‘a e mo’ui faka-Kalisitiane, pea mo e mo’ui kuo mohume’a ‘i he kakai kotoa pe, tatau ai pe pe ko e ha honau ta’u motu’a, tangata pe fefine, tupu’anga, tu’unga faka’ekonomika mo ha ngaahi me’a kehe fakaekita. ‘Oku feinga ‘a e Faifekau ‘i he feohi ko ia ke fakahaa’i ai ‘a e anga totonu ‘o hano tokanga’i ‘o ha taha, ‘o kau ai hono tanumaki ‘a e mafai ‘o e kakai kehe ‘i he’enau mo’ui ‘o felave’i mo e anga e tauhi honau va mo e kakai kehe pea mo e ‘Otua.

2.3 Ko e feohi fakatauhisipi ‘oku paotoloaki mo fakahinohino ‘i he ngaahi fakapapau ‘i he malanga fakanofa pe hilifakinima. ‘Oku ho’ata mei he ngaahi fakapapau ko eni ‘a e loto ‘o e kau Faifekau ke fakahoko ‘e nau ngaue fakafaifekau:

- (a) ‘i he tui ki a Sisu Kalaisi mo falala ki he ivi ‘o e Laumalie Ma’oni’oni;
- (b) ‘i he tui ‘a e siasi, kuo takiekina ‘i he Fa’unga ‘o e Fakatahataha;
- (c) ‘i hono paotoloaki mo takiekina ‘i hono ako ‘o e Folofola;
- (d) ‘i hono talaki ‘o e Ongoongo Lelei ‘ia Kalaisi ki he kakai ‘oku ‘ikai ke nau ki he kainga lotu;
- (e) ‘i he fuakava ke tauhi ma’u, mo fakamanatu ‘a e ngaahi sakalameniti;

- (f) 'i he anga feveitokai'aki, 'o tauhi fakatauhisipi mo tokanga'i 'a e kakai 'i he tui, 'o fakatokanga'i mo fakamahu'inga'i 'a e ngaahi taleniti 'o e kakai kehe, pea hinoi'i kinautolu ki he ngaue fakafaifekau mo faaitaha 'i he ngaue;
- (g) 'i he ngaue ki he totonu fakalao mo e melino;
- (h) ke feinga ki he melino mo e uouongataha 'a e kakai Kalisitiane kotoa pe;
- (i) kei hoko atu e feinga ako;
- (j) ke tauhi 'a e fakahinohino mo e ngaahi tu'utu'uni 'a e ngaahi kosilio 'o e siasi;
- (k) ke 'i he loto tokateline 'a e siasi.

2.4 'E tauhi 'e he kau Faifekau honau lakanga 'i ha founga 'oku fakahaa'i ai:

- (a) li'oa 'o e mo'ui ki he 'Otua;
- (b) 'oku 'ikai ke fakangatangata 'a e Kosipeli;
- (c) 'oku fai ki he lelei taha hono fatongia;
- (d) li'oa e mo'ui ki he ui 'a e siasi ki he ngaue fakafaifekau;
- (e) ke ma'a mo haohaoa 'a e to'onga 'i he feohi, pea fakapapau'i:
 - (i) he 'ikai ke feinga e kau Faifekau ke tulia 'enau ngaahi fiema'u taautaha 'i honau ngaue fakatauhisipi;
 - (ii) 'e faka'ai'ai 'a e kakai ke nau 'ilo'i mo ngaue'aki honau mafai;
 - (iii) 'e 'ilo'i pea tauhi 'a e ngaahi ngata'anga (hange ko e feohi mo e to'onga 'oku taau mo e va fakatauhisipi);
 - (iv) faka'apa'apa, toka'i mo fakamolulumalu'i 'a e kakai kehe;
 - (v) malu'i ha talanoa/fakamatala [confidentiality];
 - (vi) ngaue totonu 'aki e mafai;
 - (vii) mateaki'i 'a e totonu;

3. 'ULUNGAANGA TAAU FAKANGAUE

3.1 Ko e ngaahi Va mo e kaunga Ngaue

- (a) 'E ngaue 'a e kau Faifekau 'i he lao 'o e Siasi Fakatahataha 'a ia 'oku huluhulu mei he Fa'unga 'o e Fakatahataha pea fakamatala'i 'i he Konisitutone mo e ngaahi Lao, ke tokanga'i e ngaahi totonu mo e ngaahi fatongia 'o kinautolu 'oku nau ma'u e lakanga tatau he taki 'i he Siasi

Fakatahataha, tatau pe pe kuo 'osi fakanofu pe 'ikai.

- (b) Ke faka'apa'apa'i 'e he kau Faifekau 'a e ui mo e potungaue 'o e kau Faifekau kehe. Te nau feveitokai'aki mo honau kaunga ngaue, pe ko kinautolu 'oku nau ngaue fakataha, ke nau tatau pe 'i he tu'unga mo e tauhi 'o e ngaahi fatongia 'o e Faifekau 'i he potungaue 'o hange ko ia kuo fakamahino'i 'i he Lao (2.3.10 mo e 2.3.11).
- © Ko e kau Faifekau 'oku 'i ai honau mafai makehe felave'i mo e kau Faifekau kehe mo e kau ngaue he siasi, te nau ngaue'aki totonu honau mafai pea 'i he anga 'oku tuha mo taau mo e tu'utu'uni.
- (d) Ko e kau Faifekau te nau:
 - (i) tali 'a e totonu fakatohitapu 'a hono fakanofu 'o e kakai fefine mo tangata ki he lakanga fakangaue ko e Faifekau 'i he siasi 'o Kalaisi;
 - (ii) 'e vekeveke ke ngaue fakataha mo poupu'i 'a e kakai fefine mo tangata ko e kaunga ngaue 'i he ngaahi lakanga 'osi fakanofu; pea
 - (iii) 'e vekeveke ke faka'ai'ai, teuteu'i mo tokoni'i fakatou'osi 'a fefine mo tangata ki he ngaahi ngaue kehekehe 'i he Siasi pea mo ako'i 'a e anga e tu'u 'o e Siasi 'i he me'a ni (Minitu 'o e ASC 92.61.5).
- (e) 'E toka'i 'e he kau Faifekau 'a e ngaahi taukei fakangaue 'a e kau memipa mei he ngaahi mala'e kehe 'a ia 'oku nau ngaue fakataha 'i he Siasi pe ko ha ngaahi 'ataakai [siakale?] kehe.

3.2 Fakahinohino/Ako'i [Teaching]

Ko e fatongia 'o e kau Faifekau ke fakafotunga totonu 'a e ngaahi fakahinohino 'a e Folofola pea mo e Siasi 'i he akonaki, malanga pe failotu, 'oku totonu ke fakaha 'e he kau Faifekau 'a e kosipeli 'o Sisu Kalaisi, hono takiekina ke fakamo'oni ma'a Kalaisi 'i he Folofola, 'o mahu'inga'ia he tukufakaholo 'o e tui mo e lotu 'a e siasi fakakatoa; pea ke tufaki e tui ko ia 'i he lea mo e ngaahi to'ongamo'ui 'a e kainga lotu ko ia pea vakai'i 'a e ngaahi me'a 'oku totonu ke fai ki ai e tokanga.

'I he ngaahi me'a ni, ko e kau Faifekau te nau:

- (a) fakahaa'i he'enua to'onga mo'ui 'a e visone 'a e Fa'unga 'o e Fakatahataha [Basis of Union];
- (b) fakahoko 'a e ngaahi 'uhinga totonu 'o e ngaahi potutohi 'o e folofola;
- © fakahoko totonu 'a e ngata'anga hano poupu'i 'e he kau mataotao 'enua ngaahi fakakaukau;
- (d) fakahoko totonu 'a e ngaahi fakakaukau fakafepaki;
- (e) tauhi 'a e ouau tukufakaholo fakafolofola mo fakalotu 'a e Siasi.
- (f) feongoongi mo e ngaahi tu'utu'uni 'a e Konifelenisi lahi [Assembly];
- (g) tali lelei ha pole pe fakaanga mei he kaunga ngaue.

3.3 Koe Va mo e ngaahi Kosilio 'a e Siasi

- (a) 'oku totonu ke talangofua 'a e kau Faifekau ki he fakahinohino mo e ngaahi tu'utu'uni 'a e ngaahi kosilio 'a e siasi,
- (b) 'oku totonu ke kau e kau Faifekau ki he ngaahi kosilio 'a e siasi 'oku kau ki ai, Fakavahe [Presbytery], pea mo e ngaahi ngaue ki tu'a 'a e siasi.
- © 'Oku 'ikai ke totonu ke ngaue'aki 'e he kau Faifekau honau tu'unga malanga ke fakatupu moveuveu 'i he kainga lotu, pe ko e va 'o e kainga lotu mo e ngaahi kosilio kehe 'a e siasi. 'Oku totonu ke fakahoko totonu matemate 'a e ngaahi tu'utu'uni mo e founa ngaue 'a e ngaahi kosilio 'a e siasi. 'Oku fiema'u ke ngaue'aki e ngaahi tu'utu'uni 'oku ha 'i he Tohi Fakahinohino ki he Ngaahi Fakataha'anga, A Manual for Meetings, 'i he ngaahi ta'efelotoi'aki, ('o hange ko ha founa 'e feinga 'a e kainga lotu ke fakahaa'i'aki ha fo'i mo'oni 'oku nau tui ki ai fekau'aki mo ha fakakikihi'i ha me'a kuo fakamo'oni'i mo fakafepaki'i, 'o 'ikai ko ha [personal attacks] pe ko e taukave'i pe ha fo'i mo'oni fakafo'ituitui.

3.4 Taukeingaue [Competence]

- (a) Ko e fatongia 'o e kau Faifekau ke feinga ki he lelei taha 'a e tukunga 'enua poto mo 'ilongaue 'i he ngaahi tapa kotoa pe 'o e ngaue fakafaipekau 'oku tuha mo 'ene potungaue. 'Oku fiema'u leva ia ke hokohoko atu 'a e ako 'a e kau Faifekau 'i he tafa'aki 'e 'aonga ki he'enua ngaue fakafaipekau.
- (b) 'Oku 'ikai totonu ke fakafotungahala 'e he kau Faifekau 'a e me'a 'oku nau lava, ngaahi fakamo'oniako, ako mo e taukei ngaue.
- © 'Oku totonu ke faka'ehi'ehi 'a e kau Faifekau ke 'oua te nau kau pe fai ha ngaue 'e 'ikai a'u ki ai 'enua 'ilo fakangaue; pea 'oku totonu ke nau faitotonu 'a e fakahoko ngaue.
- (d) Kapau 'e 'i ai ha feitu'u 'e fakakouna ai e kau Faifekau ke nau fai ha me'a

‘e mahulu atu mei he me’a ‘oku nau anga maheni ki ai, ‘oku totonu leva ke:

- (i) talanoa ki ai mo e supavaisa [supervisor];
- (ii) kumi fale’i mei ha taha ‘oku taukei mo e tafa’aki ko ia;
- (iii) kapau ‘e ala tokoni, feinga faingamalie ke fakalahi ai e ngaahi poto fakangaue ko ia.

(e) ‘Oku totonu ke fakangata leva ‘e he kau Faifekau ‘enau tokanga’i fakatauhisipi ha taha kapau ‘oku ‘ikai hano ‘aonga ki he taha ko ia pe ‘oku fiema’u ha tokoni mei tu’a he taukeingae fakatauhisipi.

3.5 **To’onga fakangaue lelei taha [Professionalism]**

- (a) ‘Oku lava pe ke fakatokanga’i ‘e he kau Faifekau ‘a e mafai ‘oku nau ma’u mei honau lakanga pea ‘oku totonu ke ‘oua te nau ngaue hala ‘aki ‘a e mafai ko ia.
- (b) ‘Oku totonu ke tauhi ke ma’a mo totonu ‘a e va ‘o e kau Faifekau mo e sipi ‘oku nau tokanga’i. ‘O kau ai ‘a e ngaahi me’a ko eni, ka ‘oku ‘ikai ngata pe ai:
 - (i) ‘oatu ‘a e tokanga matu’aki lelei taha, tataki e lotuhu mo e malanga ‘aki honau lelei taha;
 - (ii) ‘oatu e ako faka-Kalisitiane ‘i he founa ‘oku taau;
 - (iii) tokanga’i ‘a e ngaahi fiema’u fakalaumalie mo e fakaeloto ‘aki e lelei taha;
 - (iv) faka’atu’i e kakai mei he ngaahi ‘ataakai kehe;
 - (v) muimui ki he ngaahi founa kuo ngaue’aki mo tokanga’i’aki ‘a kinautlu ‘oku tengihia, faingata’a’ia pea mo e taonakita;
 - (vi) faka’atu’i e ngaahi fiema’u mo e hehemaloto ‘a e fanau iiki mo e to’utupu ‘oku ngaue mo kinautolu, feinga ke mahino ‘a e anga hono tauhi e va fakangaue totonu;
 - (vii) faka’atu’i e ngaahi fiema’u, mo e founa feohi, mo e kakai mei he ngaahi matakali kehe ‘a ia ‘oku nau fetu’utaki.

© ‘E ‘ikai ke ngofua ke nonofo kovi ‘a e kau Faifekau mo e kakai ‘oku nau tokanga’i fakatauhisipi.

(d) ‘Oku ‘i ai e fatongia fakatauhisipi ‘o e kau Faifekau ke ‘oua ‘e filifilimanako ‘enau ngaue ki he kakai ‘oku ‘ikai ke nau felotoi mo ha me’a ‘oku nau fai, pea fakaha foki ki he supavaisa ‘a e me’a ‘oku hoko.

(e) Kapau leva ‘e ‘i ai ha maumau ‘e hoko ‘o ngali uesia ai ‘a e kau Faifekau, honau famili pe ko ‘enau tu’unga fakapa’anga, ‘e fakamavahe leva ‘a e kau Faifekau mei hono alea’i mo e tu’utu’uni, tukukehe ‘a e taimi ‘e alea’i ai ‘e he ngaahi Vahenga [Presbyteries], Sinoti mo e Fakataha lahi [Assembly] mo honau kaunga ngaue ‘i he vahenga mo e ngaahi totongituha.

3.6 **Malu’i ‘a e fakamatala [Confidentiality]**

(a) ‘Oku ‘ikai totonu ke ta’etoka’i ‘e he kau Faifekau ‘a e falala ‘a ha taha. Ko e falala ke malu’i e fakamatala ‘oku ‘ikai ‘uhinga ia ko e fakapulipuli. ‘I he

‘ataakai ‘o e feohi fakatauhisipi, ko e me’a mahino ia ke ‘oua talanoa’i ‘e he kau Faifekau ha fepotalanoa’aki pe ko ha tohi kau ki ha taha pe ko ha kakai [tukukehe hange ko ia ‘oku ha ‘i lalo he (d)], pe ‘e ngaue’aki ki ha toe me’a kehe mei he taumu’a na’e fiema’u ki ai.

- (b) ‘I he founga ngaue ‘a e siasi, ‘oku fa’a ‘i ai e taimi tupu mei he fa’ahinga natula ‘o e fakamatala ko ia pe ko e manavasi’i na’a ngauehala’aki pe kau kovi ki ha taha, ‘oku fa’a ‘i ai e ngaahi fakamatala ‘oku faka’ilonga’i ke malu’i ‘oua ‘e talanoa’i, pea ‘oku fa’a fakataumu’a pe ia ki ha fakataha ‘a e Sinoti makehe ‘oku ‘ikai ‘ata ki he kakai, ko ha poate pe kosilio fakakolo ‘a e siasi.
- © ‘I he feohi fakatauhisipi ‘oku totonu ke tokanga ‘a e kau Faifekau ke fai ha talanoa mo ha taha kehe ki he talanoa ‘oku totonu ke malu’i ‘o ngata pe ai.
- (d) Ko e ngaahi fakamatala kotoa pe ‘i he fo’i ‘ataakai ‘o e feohi fakatauhisipi ‘oku totonu ke ‘oua talanoa’i tukukehe:
 - (i) ka fakangofua ‘e he tokotaha ko ia ke ngaue’aki ki ha me’a pau; pe
 - (ii) ko e malu’i e fakamatala ko ia ‘e kau kovi ia ki ha taha kehe pe kakai kehe; pe
 - (iii) fiema’u ‘e he lao, pe
 - (iv) ‘e fiema’u ia ke ta’ofi’aki ha faingata’a’ia fakapa’anga ‘a ha taha kehe tupu mei ha fakamo’oni kaka pe founga ta’etotonu pe ‘e tupu ai ha faingata’a’ia tu’unga’a pe ‘a ha taha. (hange ko ia ‘oku ha ‘i he Privacy Act 1988); pe
 - (v) ‘oku fiema’u ia ke fakaha ‘o fakatatau ki ha aleapau fakangaue pe ma’u potungaue ‘e mahu’inga ia ki ha fa’ahinga lakanga ngaue.
- (c) ‘I he malu’i ‘o e fakamatala [confidentiality] ‘oku ‘ikai ngofua ki he kau Faifekau ke nau fie’ilo ki ha fakamatala ‘oku ‘ikai totonu ke ‘ilo ki ai pe ‘e uesia ai taha pe ‘e hoko ia ko ha me’a ke ta’efalala’anga ai taha ha’ane faihala.

3.7 Tokanga’i ‘o kita [Self Care]

Ko e kau Faifekau ko honau fatongia:

- (a) ke tokanga’i ‘enau mo’ui fakasino, fakalaumalie mo e loto;
- (b) ke kau ‘i he ngaue tauhi fakangaue [supervision];
- © ke kei tokanga’i hono va mo hono famili;
- (d) ke tokanga’i hono va fakafu’ituitui ‘a ia ‘e tokoni ki he’ene mo’ui fakalukufua.

3.8 Tu’unga tauhi fakangaue [Supervision]

- (a) Ko e fatongia ‘o e kau Faifekau ke nau ‘ilo’i ‘oku nau hehemangofua mo kinautolu, pea ‘oku fiema’u ia ke nau fakahaa’i ‘a e to’onga taukei fakangaue ‘i he ngaahi taimi ‘oku faingata’a ange ai ha palopalema.
- (b) ‘Oku totonu ke tauhi ‘e he kau Faifekau ‘a e ngaahi lekooti ‘enau ngaue fakatauhisipi (hange ko e taimi ‘o e ngaahi ‘apoinimeni mo e fetu’utaki fekau’aki mo ha taha ‘oku ne tokanga’i pea mo e lekooti ‘o e ngaahi me’a ‘oku hoko ke fai ki ai e tokanga).

- © 'Oku 'uhinga 'a e tu'unga tauhi fakangaue lelei taha ki he va 'o e kau Faifekau mo ha taha ngaue mei ha mala'e kehe pe ko ha falukunga kakai 'oku 'i ai 'a e Faifekau 'oku tokoni'i ke ne tauhi ki he ngaahi ngatangata'anga 'o e va fakatauhisipi moe ngaue fakafaifekau lelei taha (hange ko ia 'oku ha 'i he fakamatala he kamata'anga 'o e ngaahi Lao) 'o kau ai 'a e ngaahi taukei fakangaue, leva'i lelei 'o e taimi, ngaahi me'a mahu'inga ke 'uluaki fai ki ai e tokanga pea mo ha ngaahi palopelma 'e 'asi he ngaue fakafaifekau.
- (d) Ko e fatongia 'o e kau Faifekau ke fakapapau'i 'oku ke motu 'a honau 'a'ahi fakangaue 'e ha taha taukei ngaue. Ko e fa'ahinga 'a'ahi ko eni 'oku taumu'a ia ke tokoni'i 'a e kau Faifekau ke tauhi ki he ngaahi ngata'anga 'o honau ngaahi va fakatauhisipi mo e ngaue fakafaifekau lelei taha.
- (e) 'Oku totonu ke alea'i 'e he kau Faifekau mo honau tauhi fakangaue [supervisor] ha ngaahi fefusiaki 'oku lolotonga hoko 'oku nau fihia ai 'i he'enua ngaue.
- (f) 'I he feitu'u 'oku 'aonga, 'oku totonu ke tokanga 'e he kau Faifekau ke tauhi e ngaahi tu'utu'uni 'oku fiema'u mei he'enua memipa 'i ha kautaha ke fakalakalaka ai 'enua ngaue ki he lelei taha (hange ko e kau mataotao ki he 'ulungaanga pe mataotao 'oatu fale'i [psychologists & counselors]).

4. KO E NGAahi MAHeni VAOFI [PARTICULAR RELATIONSHIPS]

- 4.1 Ko e maheni vaofi ko eni 'oku 'uhinga ia ki ha maheni 'oku fu'u ofi 'i he va 'o ha Faifekau mo ha taha kehe hange:
 - (a) kaume'a vaofi; pe
 - (b) ha famili ofi; pe
 - (c) ha nofo mali; pe
 - (d) ha maheni kuo vaofi 'o hoko ko e so.
- 4.2 'Oku fa'a hoko e ngaahi maheni vaofi ko eni 'i he kainga lotu. 'I he ngaahi me'a pehe leva 'oku totonu ke 'oua 'e fai tokotaha 'e he Faifekau 'a e tokanga fakatauhisipi, ka 'oku 'i ai leva e ngaahi founa ke fakapapau'i'aki 'oku ma'u 'e he took taha kehe 'a e tokoni fakatauhisipi lelei taha (hange ko e hoa 'o ha Faifekau, pe ko ha kaume'a ofi).
- 4.3 'Oku totonu ke fakatokanga'i 'e he kau Faifekau 'a e ngaahi tu'unga pehe pea 'oku 'ikai totonu ke nau hu 'o kau ai, pe hoko atu, ha feohi fakatauhisipi. 'I he ngaahi me'a pehe ni 'oku totonu leva ke fakapapau'i 'e he kau Faifekau 'oku 'i ai e ngaahi tokoni pau kuo alea'i ma'ae kakai kehe he me'a ni.
- 4.4 'Oku 'i ai e ngaahi taimi 'e totonu ange ke tukuange 'e ha Faifekau hono fatongia fakatauhisipi kae kamata ha maheni vaofi. Ka faifaiange pea hoko ha fo'i maheni ofi 'i he va 'o ha Faifekau mo ha taha kehe na'a na feohi fakatauhisipi, 'e hanga 'e he Faifekau 'o:
 - (a) ta'ofi 'a e feohi fakatauhisipi pea alea'i ha tokoni fakatauhisipi kehe ki he taha ko e;

- (b) kumi fale'i fekau'aki mo e founa totonu 'o ha maheni pehe ni, sai ke feinga he 'a'ahi pe sivi'i fakangaue;
- (c) fakalotolahi'i 'a e tokotaha kehe ke talanoa ki ha taha kehe fekau'aki mo e maheni;
- (d) fakaha 'a e maheni ki ha 'ofisa falala'anga mei he Siasi (hange ko e sea 'o e Kosilio 'a e Siasi, Vahenga, Faifekau faka-Vahenga pe ko ha taha falala'anga 'i he va'a fehikitaki).

5. NGAahi ME'A'OFA MO E TOTONGI

- 5.1 'Oku 'ikai totonu ke feinga tu'umalie fakapa'anga 'a e kau Faifekau pe ko honau ngaahi famili mei ha maheni fakatauhisipi 'o hulu atu he ngaahi totongi tukupau, vahe mo e totongi ngaue.
- 5.2 Kapau 'e ma'u 'e he kau Faifekau ha ngaahi me'a'ofa tupu mei honau fatongia fakatauhisipi 'oku totonu ke matu'aki tokanga 'a e Faifekau he anga 'ene tali pe ko ha'ane fakasitua'i 'a e ngaahi me'a'ofa ko ia 'o ne fakakaukau'i 'a e founa mo e mahu'inga 'o e me'a'ofa pea na'a hoko ia ko ha me'a ke fihia ai 'a e Faifekau 'o uesa ai 'ene fakamaau totonu. 'Oku totonu leva ke kumi fale'i 'a e Faifekau mei he 'ofisa Fakavahe kapau 'oku 'ikai mahino ki ai 'a e founa 'o e me'a'ofa.
- 5.3 'I he feitu'u 'oku tali ai 'e he kau Faifekau ha me'a'ofa ko e faka'apa'apa ki ha ngaahi tukufakaholo fakamatakali 'oku totonu leva ke ne vakai'i ha founa 'e 'aonga ai 'a e me'a'ofa ki he kainga lotu.
- 5.4 'Oku 'ikai ke totonu ke ngaue'aki 'e he kau Faifekau 'enau ngaue fakafaifekau ke uiui'i ha kakai 'o taumu'a fakangaue taautaha pe ma'u ai ha'ane tupu fakapisinisi.

6 FEFA'UHI MO E LAO [RELATIONSHIP WITH THE LAW]

- 6.1 'Oku totonu ke fakaha 'e he kau Faifekau ki he Sekelitali 'a e Sinoti ha me'a 'e a'u 'o faka'ilo ai 'a e Faifekau pea/pe ko e Siasi.
- 6.2 'Oku ta'etaau mo e kau Faifekau ke nau maumau'i e lao pe faka'ai'ai ha taha ke fai pehe. Tukukehe 'a e ngaahi me'a fekau'aki mo e fakafepaki fakapolititake pe talangata'a fakasivile.

7 FENGAUE'AKI MO HA KAUTAHA PE POTUNGAUE KEHE

- 7.1 'Oku totonu ke mahino ki he kau Faifekau 'a e ngaahi Tu'utu'uni ki he To'onga 'oku taau [Codes of Ethics] pe ko ha ngaahi fakahinohino pehe ni 'I he ngaahi feitu'u ngaue'anga kehe te nau ngaue ai (hange ko e ngaahi falemahaki, pilisone). Ko e fatongia ia 'o e kau Faifekau 'i he ngaahi potungaupe pehe ni ke tauhi 'a e ngaahi Tu'utu'uni ki he To'onga 'oku taau foki.
- 7.2 Kapau 'e fepaki ha ngaahi fiema'u 'a ha kautaha kehe mo e Tu'utu'uni ki he To'onga 'oku taau ni, 'oku totonu ke feinga 'a e kau Faifekau ke mahino 'a e natula 'o e feta'emahino'aki he vaha'a 'o e ngaahi fiema'u ko ia mo e ngaahi kupu 'o e Tu'utu'uni ko eni. 'E fakaha leva 'e he kau Faifekau ki he ongo fa'ahi kapau 'e 'i ai ha fepaki pea feinga'i ke solova ia.

8. MAUMAU'I 'O E TU'UTU'UNI KI HE NGAahi TO'ONGA 'OKU TAAU

8.1 Ko e mauamau'i 'o e Tu'utu'uni ki he Ngaahi To'onga 'oku taau 'oku 'uhinga ia ki he talangata'a pe ta'etauhi 'e he kau Faifekau 'a e ngaahi kupu'i lao 'o e Tu'utu'uni ko eni. 'Oku kau heni hano faka'ai ai 'e he kau Faifekau ke hanga 'e ha took taha kehe 'o mauamau'i 'a e ngaahi kupu 'o e Lao ni.

8.2 Kapau 'e 'ilo 'e he kau Faifekau ha Lao kuo mauamau'i 'e ha Faifekau, 'oku totonu, ke nau feinga leva ke fakalelei'i 'a eme'a 'oku hoko 'aki ha fetu'utaki mo e Faifekau 'i he founa fakapotopoto taha. Kapau leva 'oku 'ikai ke 'aonga 'a e founa ko eni pe 'i ai ha'ane lave ki he me'a 'oku hoko, 'oku totonu leva ke fakaha ki he 'ulu'i Vahenga pe ko e va'a fehikitaki.

8.3 'Oku fiema'u ia ke fakaha 'e he kau Faifekau ki he kosilio totonu pe 'ofisa 'o e Siasi kapau 'e 'i ai ha to'onga 'a ha Faifekau, kau ngaue he siasi [lay employee] pe ha toki kamata ngaue [lay appointee] fakamala'ia [sexual misconduct],(hange ko ia 'oku ha 'I he Lao 7.7.5).

8.4 Ko e fatongia 'o e 'ulu'i Vahenga [Presbytery] ke tokanga'i ha launga fekau'aki mo hano mauamau'i e Tu'utu'uni ko eni 'i he'uluaki faingamalie pe 'o fakatatau mo e Lao [Regulations]. Ko ha launga fekau'aki mo e to'onga fakamala'ia [sexual misconduct] kuo ne mauamau'i e Lao 'oku totonu ke 'ave hanga tonu leva ki he sea 'i he Komiti ki he ngaahi Launga ki he To'onga Fakamala'ia 'a e Sinoti [Synod Sexual Misconduct Complaints Committee] 'o Fakatatau ki he Lao 7.7.9.

Na'e paasi he Konifelenisi lahi hono hiva, siulai 2000.